

decisive influence on the choice of works as well as there was an interrelation between the translator's personality intentions and motives and social, political and ideological circumstances. It has been proved that the «*Vsesvit*» monthly policy change led to the increase of non-professional translators.

Key words: translator, translation, polysystem, cultural and social circumstances, translation activity intentions and motives.

Стаття надійшла до редколегії
30.03.2016 р.

УДК 371.315

**Світлана Коломієць,
Світлана Кулезньова**

Сучасні підходи до навчання перекладу як міжкультурної взаємодії

У статті розглянуто проблему навчання перекладу як міжкультурної взаємодії, а також підкреслено важливість зосередження на науковій лінгвокультурі в сучасному світі. Проаналізовано лінгвістичний, дидактичний і психолінгвістичний компоненти сучасного підходу до навчання перекладу, що є запорукою підготовки фахівців високої кваліфікації; надано характеристику сучасного наукового американського та українського дискурсів і їх взаємовплив. Окрему увагу приділено дискурсивному аналізу текстів для усного та письмового перекладу, розглянуто жанрово-стильову домінанту в перекладі й необхідність її врахування для отримання вірного та адекватного перекладу; наголошено на тому факті, що переклад тексту потребує передачі тих жанрових особливостей оригіналу, які є основними й важливими для цього жанру (жанрове охоплення матеріалу (життєвого та ідейного); позиція автора; словесна структура; форма викладення); здійснено крос-культурний аналіз стратегії хеджування, висвітлено роль міждисциплінарних зв'язків у формуванні фонових знань майбутніх перекладачів. Розглянуто критичне мислення як компонент психолінгвістичного аспекту запропонованого підходу до навчання перекладу як міжкультурної взаємодії.

Ключові слова: переклад, міжкультурна взаємодія, жанрово-стильова домінанта, текст, дискурс, стратегії хеджування, міждисциплінарні зв'язки.

Постановка наукової проблеми та її значення. Якість підготовки перекладачів не стала, а динамічна категорія, яка перебуває під постійним впливом численних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Зокрема, її розглядають як узагальнений показник розвитку суспільства в певному часовому вимірі. Він відображає динаміку змін у суспільстві й характеризує розвиток держави в контексті світових тенденцій.

Сучасний стан розвитку суспільства та науки, процес глобалізації, визнання англійської мови мовою наукового спілкування, а також можливість обміну результатами досліджень демонструє вплив англомовної (зокрема американської) наукової лінгвокультури, якій притаманна інтерференція ядерних жанрів наукового стилю із жанрами публіцистичного стилю, що проявляється в доборі мовних і мовленнєвих засобів реалізації комунікативних стратегій у письмових наукових текстах. Одна з характерних особливостей американської лінгвокультури – стратегія хеджування, яка певним чином притаманна й українському науковому дискурсу, проте прагматичні настанови та комунікативні інтенції застосування цієї стратегії в українському й американському наукових дискурсах мають суттєві відмінності, ігнорування яких унеможливує адекватний переклад текстів американського та українського наукового дискурсу. Невід'ємна складова частина професійної компетентності перекладача – міжкультурна перекладацька компетентність, передумовою сформованості якої є вміння володіти базовими знаннями щодо теоретико-методологічних, практичних, методичних питань міжкультурного спілкування, вміння пристосовувати мовленнєву поведінку до соціально-культурних особливостей країни, із представниками якої ведеться діалог, вміння самостійно знаходити потрібну інформацію про культурні особливості різних країн.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Якість формування професіоналізму в перекладі перебуває в прямому зв'язку від якості сформованості компетентнісної парадигми майбутнього перекладача. Аналіз перекладознавчих проблем і пов'язаних із ними завдань виконано в численних роботах вітчизняних й

іноземних науковців. Досліджено лінгвістичні аспекти теорії перекладу [5, 6, 13], питання перекладу фахових мов [12, 4], проаналізовано технології перекладу [8], розглянуто компонентний склад перекладацької компетентності [2, 11]. Т. В. Ганічева акцентує увагу на соціокультурній компетенції майбутнього перекладача, зокрема на її предметному складникові. Формування цього компонента розглянуто як одне з основних завдань формування вмінь фахового перекладу. Дослідниця називає соціокультурну марковану інформацію фоновими знаннями перекладача. На тісний взаємозв'язок мови й культури звертають увагу також іноземні науковці [16], зазначаючи, що ці поняття можуть розглядатися як синоніми [14].

Попри значну увагу, яку приділено в проаналізованих роботах питанням, дотичним до проблеми навчання перекладу як міжкультурної взаємодії, вважаємо доцільним більш детально розглянути цю проблему в аспекті якості підготовки перекладачів фахових мов.

Мета й завдання цієї розвідки – визначення на основі аналізу сучасних тенденцій у навчанні перекладу та практики підготовки фахівців галузевого перекладу в технічному університеті трикомпонентного підходу до якісної підготовки перекладача в аспекті формування міжкультурної перекладацької компетенції в перекладі текстів наукового дискурсу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Якісну професійну підготовку перекладача доцільно розглядати в контексті глобальних освітніх тенденцій, що отримали назву «мегатенденції», до яких належить також орієнтація навчання на особистість того, хто вчиться, та забезпечення можливостей його *самореалізації*. Це положення перебуває у фокусі сучасних педагогічних і методичних розвідок, у яких досліджено різноманітні підходи до підвищення якості освіти в аспекті її особистісно орієнтованого характеру. Розкриємо поняття підходу, яке трактується авторами методичного англійсько-російського словника [15] як практична реалізація провідної ідеї навчання у вигляді певної стратегії за допомогою того чи іншого методу навчання. Зазвичай, розкривають три компоненти, що зумовлюють підхід до навчання, а саме: лінгвістичні, дидактичні та психолінгвістичні основи навчання.

Зі свого боку зазначено компоненти, детерміновані стратегією вищого навчального закладу освіти. Так, на факультеті лінгвістики в Національному технічному університеті України «КПІ» готують перекладачів із фахових мов. Саме це зумовлює специфіку підходів у лінгвістичному, дидактичному та психолінгвістичному аспектах.

Цілком зрозуміло, що з *лінгвістичного погляду* провідним у навчанні галузевого перекладу є підхід, який в англійській науковій літературі описано терміном ESP – англійська мова для спеціальних цілей, тоді як у вітчизняній літературі вживаний термін «фахова мова». Підкреслимо, що дискурсивний аналіз фахових мов, ґрунтуючись на базових положеннях (опис мови на вищому за речення рівні, фокусуванні інтересу на контексті й культурному забарвленні, які впливають на узус), має свою специфіку для письмового та усного перекладу. Для письмового перекладу суттєва жанрова приналежність тексту, знання комунікативних цілей, макроструктур і мовних особливостей жанрів текстів. Переклад тексту потребує передачі тих жанрових особливостей оригіналу, які є основними, особливо важливими для цього жанру. Вони визначаються системою жанрово утворюючих ознак. До них належать: 1) жанрове охоплення матеріалу (життєвого й ідейного); 2) позиція автора; 3) словесна структура; 4) форма викладення.

У будь-якому жанрі діють закони структури, правила заборон і дозволів. Така регламентація в одних жанрах більш жорстка, а в інших більш оперує закономірностями цілих груп текстів. Крім того, жанрова теорія перекладу дає змогу поєднати загальну теорію перекладу з проблемами індивідуального стилю – як авторського, так і перекладацького. Потрібно також відзначити, що часто можна натрапити на неправильний переклад текстів через недотримання особливостей жанру й стилю, зумовлений або браком екстралінгвістичних знань, або незнанням специфіки перекладу текстів різних стилів і жанрів. Для адекватного перекладу важливе поняття «жанрово-стильової домінанти» (ЖСД) – це інваріант (ядро) жанру, який реалізується в стилі конкретних текстів, що належать до цього жанру. Іншими словами, ЖСД – це «ядро», ті особливості, які є для кожного жанру головними, жанрово утворюючими [9]. Розгляд ядерно-польової структури жанрів наукового функціонального стилю може бути більш ґрунтовно розглянутим при врахуванні комунікативних стратегій хеджування.

Термін *hedge* перебуває в центрі уваги лінгвістів-науковців, починаючи з 1970-х, коли передусім розглядалися семантичний і предикативний аспекти *хеджів*. Починаючи з 80–90 років, розкрито здатність *хеджів* впливати на перебіг комунікації. Тому деякі зарубіжні лінгвісти зосередилися на *хеджуванні* як на комунікативному явищі, розглядаючи переважно прагматичні, а не семантичні його

аспекти (K. Hyland, G. Myers, J. Fahnestock, J. Channell, D. Adams-Smith, J. Holmes, J. Coates, M. Powell, B. Dubois, J. Channell etc.).

На сьогодні *хеджування* як комунікативна стратегія продовжує бути актуальним для вітчизняних дослідників [7] (Л. М. Курченко, О. М. Ільченко). Проте крос-культурний аналіз реалізації стратегії хеджування все ще потребує подальшого дослідження, оскільки без повного відображення стратегій хеджування, ефективність і мета будь-якого наукового тексту не будуть досягнуті.

Як зазначає Л. М. Курченко, термін хеджування перейшов до сфери прагматики й дискурсології, де «...під хеджуванням почали розуміти лінгвістичні елементи (модальні дієслова, лексико-семантичні одиниці, граматичні конструкції тощо), які повністю або частково знімають з комуніканта відповідальність за власне висловлювання...» [7, с. 405].

Характерна особливість ініціації українських та російських наукових статей – це «стратегія уникнення», тобто досить широке представлення теми чи змісту статті й прагнення не вживати прямих характеристик. Аналіз літератури [1] й порівняльний аналіз текстів українського та американського наукового дискурсу дають змогу охарактеризувати та проілюструвати вплив стратегії хеджування на реалізацію текстової категорії персональності / імперсональності в американському й українському наукових дискурсах. У наукових текстах, написаних різними мовами, натрапляємо на своєрідні формули проголошення майбутньої теми, коли стаття починається з певного загального судження, традиційного твердження, що стає вихідним пунктом для дослідження та уточнюється чи пояснюється в процесі наступного викладу. Такі формули – загальна ознака наукового етикету, проте стратегії наближення читача до наукового тексту розрізняються в українських, російських й англійських наукових працях. Відмінності цих стратегій в інтродуктивних блоках наукових текстів англійською, російською та українською мовами полягає в тому, що в більшості випадків відбувається уникнення прямої вказівки на суб'єкт дискурсу [1].

Відзначаємо, що для англо-американської культури притаманні заохочення відвертості й можливість чіткого та недвозначного виразу власної думки, тоді як російському науковому стилю персоніфікованість не властива. Науковий стиль української мови також у процесі розвитку вибрав ті засоби коментування, які відзначалися максимальною зашифрованістю суб'єкта й компресією змісту – безособові, пасивні конструкції. Проте, потрібно зазначити, що в українських наукових текстах перевагу надано формі обережного та неупередженого вираження думки: *Центром нашої уваги будуть..., У нашій статті ми розглянемо...* Отже, еталоном коректного викладу є не особові конструкції. Суб'єкт такого повідомлення уникає категоричного визнання того, що певна ідея, підхід належать саме йому [1]. Однак потрібно зазначити, що як у діячності (завдяки прямим зв'язкам із західноєвропейською культурою), так і в синхронії (завдяки зв'язкам і впливу англо-американської культури взагалі й значною мірою – американської, зокрема виклад наукових праць українських учених видозмінюється в бік більшої персональності як вияв більшої індивідуальної відповідальності за результати дослідження.

Розглянемо *дидактичну компоненту* підходу до якісної підготовки перекладачів, до якої ми відносимо міждисциплінарні зв'язки. В «Українському педагогічному словнику» міждисциплінарні зв'язки визначаються як дидактичний засіб, що передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, що дає можливість здійснювати зв'язки між дисциплінами для поглибленого, усебічного розгляду найважливіших понять, явищ [3]. На думку автора словника, міждисциплінарні зв'язки відображають комплексний підхід до навчання, що дає можливість виокремити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. При цьому фокусовано увагу на міждисциплінарному використанні знань і вмінь.

У процесі підготовки перекладачів міждисциплінарність реалізують за допомогою взаємозв'язку та взаємовпливу таких дисциплін, як історія та теорія перекладу, основи перекладознавства, практичні курси галузевого перекладу, переклад науково-технічної літератури, основи редагування перекладу, переклад і редагування комерційних документів, переклад ділової та технічної документації, стилістичні, соціолінгвістичні й прагматичні аспекти перекладу різножанрових текстів тощо. Крім того, для формування науково-технічної компетентності студенти на перших курсах опановують основи науково-технічних дисциплін, які читають представники відповідних фахових кафедр. Саме завдяки міждисциплінарному підходу в майбутніх перекладачів формується база фонових знань (*background knowledge*), тобто загальної для автора тексту й перекладача інформації, без чого неможливий адекватний переклад.

Психолінгвістична компонента запропонованого нами підходу до підготовки перекладачів ураховує вплив таких психологічних процесів і станів, як темперамент, пам'ять, увага, мислення на мовленнєвий продукт, яким у нашому випадку є текст усного чи письмового перекладу. Вид перекладу визначальний

у розвитку тих чи інших процесів або станів. В обох видах перекладу потрібно формувати відповідні навчальні стилі, розвиваючи необхідні особистісні якості. У письмовому перекладі особливу увагу доцільно приділяти проблемі розуміння тексту оригіналу, адже його неповне нерозуміння впливає на якість перекладу. Отже, важливим є розвиток аналітико-синтетичних умінь аналізу тексту, розвиток критичного мислення – вирішального в перекладі смислової, жанрово-стилістичної й експресивної інформації тексту оригіналу. Під критичним мисленням розуміємо виражений розгляд різних підходів для знайдення обґрунтованого рішення. Змістовий блок критичного мислення складається з двох частин:

– загальнометодологічні принципи (переконавання в необхідності самокорекції методу дослідження, увага до процедури дослідження; урахування інших точок зору; готовність бути критичним і самокритичним);

– загальні стратегії (розділити проблему на частини; розв'язати простіші проблеми, що відбивають деякі аспекти основної; використати смислові й графічні організатори, щоб представити проблему різними способами; розглянути окремі випадки, щоб «відчути» проблему; аналіз засобів та цілей) [10].

В усному перекладі значущими є розвиток оперативної пам'яті, концентрації уваги, здатності не реагувати або мінімально реагувати на дистрактори.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Запропонований у методиці навчання трикомпонентний підхід до підвищення якості підготовки перекладачів фокусується, по-перше, на дискурсивному аналізі фахових текстів для усного та письмового перекладу, по-друге – на загально-дидактичному принципі міждисциплінарності й, по-третє – урахуванні психолінгвістичної природи перекладу та розвитку в студентів відповідних психологічних процесів і станів. Ці підходи сприяють формуванню перекладацької компетенції, зокрема її міжкультурному аспекту, який є визначальним чинником у здійсненні медіації в процесі міжкультурної взаємодії. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в деталізації вмінь міжкультурної компетентності перекладача, зокрема вмінь прогнозування та уникнення міжкультурних розбіжностей, умінь розпізнавати соціально-культурну специфіку тексту вихідного тексту, умінь диференціації – формальної й змістової інформації тексту.

Джерела та література

1. Бариш І. Л. Етнолінгвістичні аспекти наукової комунікації / І. Л. Бариш // Мовознавство. – К., 2000. – Вип. 1. – 58 с.
2. Ганічева Т. В. Фонові знання у структурі п.о переклад компет майбутніх філологів / Т. В. Ганічева // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – 2009. – № 15.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах / Т. Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – С. 104–108.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990; 2002; Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2002. – 424 с.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – Вінниця: Нова кн., 2000. – 448 с.
7. Курченко Л. М. Комунікативна стратегія хеджування в дискурсі політичного інтерв'ю / Л. М. Курченко // STUDIA LINGUISTICA: зб. наук. пр. – Вип. 5 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2011. – С. 403–409.
8. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе: учеб.-метод. пособие / Л. К. Латышев, В. И. Проворотов. – 2-е изд., стереотип. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 136 с.
9. Макаренко Е. И. Жанрово-стилистическая доминанта в переводе: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Е. И. Макаренко – Одесса: Одесский ун-т, 1989. – 24 с.
10. Максименко С. Д. Мислення / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, В. О. Соловйенко; за заг. ред. акад. С. Д. Максименка // Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Форум, 2000. – С. 202–217.
11. Черноватий Л. Н. Методика викладання перекладу як спеціальності / Л. Н. Черноватий. – Вінниця: Нова кн., 2013. – 376 с.
12. Черноватий Л. Н. Переклад англомовної технічної літератури / за ред. Л. М. Черноватого та В. І. Карабана. – Вінниця: Нова кн., 2006. – 291 с.
13. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): [для ин-тов и фак. иностр. языков] / А. В. Федоров. – СПб.: Филол. фак. СПбГУ; М.: ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002. – 416 с.
14. Adler Th. P. Cultural Shock and the Cross-Cultural Teaching Experience / Thomas P. Adler. – Belmont: Wordsworth Publishing Co., 1999. – 324 p.

15. Kolesnikova I. L. A Handbook of English-Russian Terminology for Language Teaching. / I. L. Kolesnikova, O. A. Dolgina. – St. Petersburg : Center BLITZ, 2001. – 224 p.
16. Kramersch C. J. Context and culture in language teaching / C. J. Kramersch. – Hong Kong : Oxford University Press, 1996. – 295 p.

Коломиєць Светлана, Кулезніва Светлана. Современные подходы к обучению переводу как межкультурному взаимодействию. В статье рассматривается проблема обучения переводу как межкультурному взаимодействию, а также подчеркивается важность сосредоточенности на научной лингвокультуре в современном мире. Анализируются лингвистический, дидактический и психолингвистический компоненты современного подхода к обучению переводу, который является залогом подготовки специалистов высокой квалификации; дается характеристика современного научного американского и украинского дискурсов и раскрывается их взаимное влияние. Особенное внимание уделяется дискурсивному анализу текстов для усного и письменного перевода, рассматривается жанрово-стилистическая доминанта в переводе и необходимость её учитывания для получения эквивалентного и адекватного перевода, подчеркивается тот факт, что перевод текста требует передачи тех жанровых особенностей оригинала, которые являются основными и важными для данного жанра (жанровое охватывание материала (жизненного и идейного), позиция автора, словесная структура, форма изложения); проводится кросс-культурный анализ стратегий хеджирования, освещается роль междисциплинарных связей при формировании фоновых знаний будущих переводчиков, рассматривается критическое мышление как психолингвистическая компонента анализируемого подхода.

Ключевые слова: перевод, кросс-культурные взаимосвязи, жанрово-стилистическая доминанта, текст, дискурс, стратегии хеджирования, междисциплинарные связи.

Kolomiets Svitlana, Kulieznova Svitlana. Modern Approaches to Teaching Translation as Cross-Cultural Interrelation. The article is dedicated to the problem of considering three-aspect approach to teaching translation as cross-cultural interrelation. Linguistic, didactic and psycholinguistic components in the process of teaching translation are given special attention as the fundamentals of preparing highly qualified specialists. The linguistic aspect of the suggested approach covers the characteristic features of English for Special Purposes. Special attention is given to discourse analysis applied to the texts in written translation, the importance of taking into account the genre and style dominant in the process of translation is discussed as well. The authors underline the necessity of rendering the peculiarities of a particular genre in the target text that play the key role in this genre (genre covering the material (life matter and ideal), author's position, lexicon structure, way of expressing the ideas). The authors cover the characteristic features of modern Ukrainian and American scientific discourse, delivering cross-cultural analysis of hedging strategies in terms of cross-cultural aspect of translation, focus on the role of interdisciplinary relations while forming translators' background knowledge and such psycholinguistic component of the suggested approach as critical thinking.

Key words: translation, cross-cultural inter-relation, genre and style dominant, text, discourse, hedging strategies, interdisciplinary relations.

Стаття надійшла до редколегії
22. 03. 2016 р.

УДК 81'255.4=161.1/3:801.6]:82-21Шек7

Марія Кравцова

Переклади монологу Короля Ліра з однойменної трагедії В. Шекспіра: фоносемантичні та просодичні аспекти

У статті проаналізовано український, російський та білоруський переклади монологу Короля Ліра 'Blow, winds, and crack your cheeks! rage! blow!' крізь призму фоносемантики й просодії. Виокремлено питання відтворення звуко символізму, консонансу та ритмічного малюнка оригіналу. Фоносемантика й просодія відіграють важливу роль у монолозі, який вважають кульмінаційним, адже саме в ньому відбувається переломний момент «прозріння» Короля. Не лише за допомогою мовного матеріалу, тобто використання конкретних лексичних засобів, але й на рівні фонології й інтонології простежено прирощення додаткових семантичних значень, що стає суттєво важливим у процесі перекладу монологу іншою мовою. У результаті дослідження виявлено, що в монолозі 'Blow, winds, and

© Кравцова М., 2016